

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER K.D. USHYNsky"
MOLDOVA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW
VILNIUS UNIVERSITY
JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA
CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY
VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY**

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works
International Scientific and Practical Internet Conference

May 16, 2025

Odesa – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 року

Одеса – 2025

UDK 001+159.9 (063)
ВБК 72+88.4

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Бойків А. С.317

МОДЕЛЬ ОПИТУВАННЯ ПРО ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН «ТРИ ЦЕНТРИ ЛЮДИНИ» В ПРОЦЕСІ ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ/УЧАСНИЦЬ БОЙОВИХ ДІЙ

Борисова О.О.321

ОСОБЛИВОСТІ РАННІХ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Панченко М. О., Денисенко А.О.324

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ТРИВОЖНОСТІ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Набока О. О.327

Секція V.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА, УЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Багулова В., Оверчук В.330

РОЛЬ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ НЕГАТИВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ

Бичко К.А., Таран О.П.336

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гончаренко І. О., Макаренко Н. М.339

БАТЬКІВСЬКА ЛЮБОВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВЗАЄМИНИ

Калюжна П.І., Денисенко А.О.341

РЕАКЦІЯ НА ВАЖКИЙ СТРЕС І ПОРУШЕННЯ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ

Кириченко В. А., Мітіна С. В.344

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ТА ПРОЯВІВ СХИЛЬНОСТІ ДО БРЕХНІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Ліпецька Л.О.346

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ І ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ

Панасюгіна В., Оверчук В.351

ВПЛИВ ДИТЯЧОЇ ПСИХОТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДИСФУНКЦІЙНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

Пестерева К.С., Чугуєва І.Є.357

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АВА-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З РАС

Погрібний Г.С., Грек О.М.359

https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/acps.13529?getft_integrator=tfo&src=getft&utm_source=tfo

7. Pfeiffer E., Beer R., Birgersson A., Cabrera N., Cohen J. A., Deblinger E., Garbade M., Kirsch V., Kostova Z., Larsson M., Mannarino A., Moffitt G., Onsjö M., Ostensjö T., Sachser C., Vikgren A., Weyler Mueller H., Klymchuk V., Implementation of an evidence-based trauma-focused treatment for traumatised children and their families during the war in Ukraine: a project description, *European Journal of Psychotraumatology*. 2023. Vol. 14, No 2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20008066.2023.2207422#abstract>
8. Pfeiffer E., Garbade M., Sachser C. Traumatic events and posttraumatic stress symptoms in a treatment-seeking sample of Ukrainian children during the war. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*. 2024. Vol. 18, No 25. URL: <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00715-1>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Гончаренко І. О., Макаренко Н. М.,

Криворізький державний педагогічний університет

Актуальність теми дослідження особливостей розвитку стресостійкості дітей підліткового віку набуває особливого значення у контексті впливу воєнного конфлікту, в якому перебуває наша держава досить тривалий час. Війна негативно впливає на всіх: і на дорослих, і на дітей, посилює стрес, змушує хвилюватися за своє життя та життя близьких, несе невизначеність майбутнього. Особливо гостро реагують на це підлітки, війна має найбільш руйнівний вплив на їхній психоемоційний стан. Тривалий вплив травматичних умов війни призводить до проживання негативних емоцій, зниження рівня стресостійкості, що у свою чергу позначається на ментальному та фізичному здоров'ї дитини.

Багато вчених-психологів у своїх працях досліджували стрес та стресостійкість особистості. Так, Г. Сельє та Л. Орбелі розглядали стресостійкість як адаптаційну енергію, яка виникає на певній стадії стресу. У рамках дослідження стресостійкості видатні вчені Р. Лазарус, С. Фолкман, Р. Коста, А. Біллінгс, Р. Мус та ін. аналізували індивідуальні методи подолання стресу. Дж. Віткін, Л. Китаєв -Смик, В. Татенко, О. Черепанова, М. Борневасер, Д. Грінберг, Г. Купер, Л. Леві вивчали особливості різноманітних стресових станів.

У сучасній психології проблемі стресостійкості увагу присвятили: К.Журба [1], С. Лукомська [2], Н. Макаренко [3], О. Щербакова[4] та інші.

Проблема підвищення рівня стресостійкості дітей підліткового віку досить гостро стоїть у реаліях воєнного сьогодення, адже під впливом негативних факторів війни виникає багато стресорів, які травмують ще не сформовану психіку підлітків, призводячи до негативних наслідків для здоров'я. У наукових джерелах стресостійкість розглядається як інтегративна психологічна характеристика, що виявляється у здатності підлітка зберігати внутрішню стабільність та конструктивну поведінку в умовах дії стресогенних факторів.

О. Щербакова у своєму дослідженні зазначає, що діти підліткового віку, котрим довелося жити в період війни, досить болісно реагують на негативні події сьогодення, що у свою чергу призводить до вагомого удару по емоційному,

психічному здоров'ю та психологічному благополуччю і в результаті сприяє втраті моральних сил та виникненню стійких негативних емоцій [5].

Н. Макаренко акцентує увагу на тому, що наслідки пережитого підлітком посттравматичного стресу можуть впливати на всі аспекти його розвитку та життєдіяльності і в результаті це може проявитися у стійких змінах особистості дитини, які здатні обмежувати можливості самореалізації в майбутньому [3].

Стресостійкість підлітків у період війни значною мірою залежить від підтримки сім'ї та психолого-педагогічної допомоги [1]. На думку С. Лукомської, підлітки є найбільш незахищеною верствою населення і вони найбільш гостро реагують на процеси адаптації, опинившись у складній ситуації [2]. Через вікові особливості, зокрема недостатню фізіологічну, соціальну та психологічну зрілість, підліткам складно повністю осмислити подію та її наслідки. Замість раціонального розуміння ситуації вони більше покладаються на сприйняття та реакції значущих дорослих, а також запам'ятовують власні емоційні переживання. Додатковим чинником ускладнення їхнього психологічного стану є недостатній розвиток навичок вербалізації емоцій, що пов'язано з обмеженим когнітивним досвідом і недостатньою здатністю висловлювати власні почуття.

У ході нашого дослідження було застосовано “Опитувальник самодіагностики поведінки в стресовій ситуації” В. В. Бойка; “Методику самооцінки емоційних станів” А. Уессмана, Д. Рікса; “Методику визначення особистісної і ситуативної тривожності” Ч. Спілберга — Ю. Ханіна; “Методику дослідження копінг-поведінки в стресових ситуаціях (автори С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер; адаптація Т. Крюкової) [4], а також проєктивну графічну методику “Людина під дощем” І. Романової, Т. Ситько.

Отримані емпіричні показники дають нам підстави зрозуміти, що стресостійкість у контексті сьогодення подій в Україні, варто розглядати як необхідну умову для збереження позитивного психоемоційного стану дітей підліткового віку. Також важливо враховувати, що підлітковий вік — це період активного становлення особистості, коли під впливом соціальних, емоційних і когнітивних чинників закладаються основи подальшої поведінки, а отже, роль підтримки сім'ї, школи, громади та фахівців є вирішальною для зміцнення психологічної стійкості молоді в екстремальних умовах.

У розробленій нами тренінговій програмі для розвитку стресостійкості у дітей підліткового віку в умовах війни, ми приділяємо окрему увагу психологічній просвіті суб'єктів освітнього процесу, оскільки саме психоедукація відіграє ключову роль у розвитку стресостійкості підлітків, особливо у викликах сьогодення, коли діти стикаються з численними психотравмуючими подіями та нестабільністю. Надання науково обґрунтованої, вікової інформації про природу стресу, типові емоційні реакції та способи їх подолання допомагає знизити тривожність, формує усвідомлення власного стану та навички саморегуляції. Водночас вважаємо за важливе залучати до психоедукаційного процесу не лише самих підлітків, а й доросле оточення — батьків і педагогів. Інформованість дорослих про вікові особливості реагування на стрес, а також про техніки підтримки, сприяє створенню безпечного психологічного середовища, в якому дитина може відновлювати ресурси,

відчувати опору та розвивати здатність до адаптації. Такий тристоронній підхід підсилює ефективність психоедукації та забезпечує стійку підтримку у складних умовах. Формування базових знань про природу стресу, розвиток навичок саморегуляції та налагодження ефективної взаємодії між підлітками, батьками й педагогами в умовах підвищеної тривожності, викликаних війною, є важливим компонентом психокорекційної роботи.

Психоедукаційна робота з дітьми включає трактовку понять стрес, стресор, стресостійкість; психологічні стратегії адаптації в стресовій ситуації, які дозволяють впоратися зі стресом і зберегти психічне здоров'я; а також важливість вміння розуміти і управляти емоціями та способи конструктивної комунікації.

Підвищення психологічної компетентності педагогів та батьків базується на розумінні вікових особливостей цього періоду, вмінні побудови довірливого діалогу з підлітком та спілкуванні без стигми, практиці спільного емоційного регулювання, на ролі дорослого як стабілізуючого ресурсу.

Таким чином, ми вважаємо, що в умовах збройного конфлікту особливого значення набуває розвиток стресостійкості у підлітків, оскільки саме ця здатність забезпечує ефективне подолання життєвих труднощів без шкоди для фізичного та психічного благополуччя. Усвідомлення психологічних чинників, що формують емоційно-поведінкову стабільність у цьому віковому періоді, а також цілеспрямована робота над їх розвитком є ключовими умовами профілактики дезадаптаційних станів і збереження психічного здоров'я підлітків у складному соціальному контексті воєнного сьогодення.

Література:

1. Журба К. Війна як чинник впливу на смисложиттєву сферу сучасних підлітків. Нова педагогічна думка. 2022. № 2 (110). С. 105–109.
2. Лукомська С. Особливості психологічних травм російсько-української війни у контексті євроінтеграційних процесів. Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки». 2022. Спецвипуск. С. 78–85.
3. Макаренко Н. М. Психологічні особливості переживання стресу у підлітків з окупованих територій / Н. М. Макаренко, Т. Гончарова // Психологічний часопис. 2017. №1. С. 66-75.
4. Методика вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / О. Я. Кляпець, Б. П. Лазоренко, Л. А. Лепіхова, В. В. Савінов; За ред. Т. М. Титаренко. Київ: Міленіум, 2009. 120 с.
5. Щербакова О. О., Кондрацька Л. В., Беженська А. А. Вікові особливості психоемоційного стану підлітків в умовах війни. Габітус. 2023. Вип. 55. С. 67-71.

БАТЬКІВСЬКА ЛЮБОВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВЗАЄМИНИ

Калюжна П.І., Денисенко А.О.

*Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(м. Одеса, Україна)*

Питання виховання дитини є одним з актуальних та найважливіших питань людства в теоретичному та практичному аспектах. Виховання створює саму